

EESTLUSE KÜTKES

KRISTA MAAJÄRV

Klišeedest võib tilhti leida kõige suuremat tõde üldse, sest kui need ei oleks tõesed, siis ei korrutaks ega teaks neid iga inimene. Eestlaste lemmikstambiks võiks pidada lauset „Eestlase rahvustoit on teine eestlane“. Nii pole siis mingi ime, et kui dokumentaalfilmi projekt koondab end ühisnimetuse alla „Eesti lood“, võetakse igas filmikatsetuses hammaste vahele teine eestlane, tema perekond, harjumused, töö ning mälutakse väiksemal või suuremal määral autorite maitseelistusi arvestades läbi. Sari püüab üldjoontes näidata seda, mis on teise eestlase juures head ja huvitavat, ning otsib meie umbes 1,4 miljoni inimese seast üles need, kellel on oma isiklik põnev lugu jutustada, ning üldistab selle siis kogu Eesti looks. Käesoleval, „Eesti lugude“ kolmandal hooajal jõuab vaatajate ette 14 uut lugu.

Tuhande näoga naine ja noor inimjumaal

Hooaega alustas **Kerttu Soansi** lugu „**Kahe näoga saar**“, mis pajatab läbi peategelase **Tanja** filmi teise peategelase, Vormsi saare lugu, mis kokku võetuna on küllaltki proosaline: talv on vaikne ja inimtühi, suvi – kärarikas ja rahvarohke. Ent inimpeategelane Tanja pole sugugi nii ühepalgeline, temas

avalduvad ürgsed naiselikud alged, soov üksi olla, ise endaga hakkama saada, olla rahul sellega, mis tal on. Seetõttu muutub lugu tegelikult rohkem Tanja kui saare looks ning keskkond vaid ilmestab ühe naise portreed. Autor on peenelt ära tabanud Tanjas ja tema lähikondsetes peituvat siirust ja lihtsust ning toetab seda kauni pildilise lahenduse (lõpukaadrid päikeseloojanguga, Tanja jalgrattasõit) ning **Robert Jürjendali** helge kitarrimuusikaga. Kuigi pealkiri suunab otsima saare lugu, jääb pärast filmi äravaatamist mõtteisse Tanja, ning autor on arvatavasti tahtmatult teinud loo „Kahe näoga saar“ asemel loo „Tuhande näoga naine“. Igatahes on Kerttu Soans suutnud lindile jäädvustada tükikese siirust ja ehedust, mis loona (vähemalt Eesti loona) väärib kindlasti jutustamist.

Nädal hiljem jõudis eetrisse „**Nagu noor jumal**“, mille stsenaarist ja režissöör on **Olev Remsu**. Vastuoluline lugu nii loo enda seisukohalt kui ka vaatajas tekivate tunnete poolest. Kahtlemata on idee teha film meeslasteaiakasvatajast, kes lisaks on ka sumotreener ja mitmelapseline isa, intrigeeriv ning pakub autorile peamurdmist ja parajat loominguulist pähklit. Autori nägemust ja arva-

„Nagu noor jumal“, 2005. Režissöör Olev Remsu.

must esitava tuntud pealelugemishääle kasutamine võib tihti tulla filmile kasuks ning aidata vaatajal loosse sisse elada, kuid filmi „Nagu noor jumal“ puhul teeb **Tõnu Mikiver** sellele karuteene, sest vaataja on harjunud seda tämbrit kuulma lugudes kotkastest ja „Kirde“ saiaist ning kui see häääl räägib hammaste pesemisest sama õõvastavalt, kui sobiks filmile libahundist või kodukäijatest, ei saa tulemuseks olla armas ja siiras vaade ühe tubli eesti perekonna igapäevaellu.

Jutustaja teksti kaudu kogu teosest läbi kumav autori selgepiiriline ja vanakumatu seisukoht võtab vaatajalt võimaluse teha näidatavast omad järeldused ning kaunis mõte portreerida peategelast tõeliste pereväärtuste hoidjana kukub välja võõristavalt, kuna nagu pealkirjastki õhkub, näidatakse **Aimur Säärtsat** kui täiuslikku kangelast, kelle teod on alati õilsad ja eksimatud. Kaht-

lemata on peategelane tubli mees, kuid ka tema on siiski arvatavasti ainult inimene ning seetõttu on kahju, et autor on mehest maalinud pildi, millega vaataja ei suuda suhestuda, kuna „lihtsa inimese meie keskel“ asemel tundub „noor jumal“ kauge, kättesaamatu ja ebareaalne.

Olev Remsu idee teha lugu millestki ja kellestki tõeliselt heast ei pääse täielikult mõjule, nii veider kui see ka pole, just nimelt headuse pärast, mida on selles loos lihtsalt liiga palju. Siinkohal ei ole vist tegemist ainult eestlaste, vaid kogu inimkonna loomusega, mis lihtsalt ei suuda üleliia palju head korraga vastu võtta, ning kuigi me unistustes tahaksime vist kõik olla nii head, kui on näidatud „noort jumalat“ selles loos, ei ole me seda ometi. Ja kui miski on liiga hea, et olla tõsi, siis see tavaliselt ei olegi tõsi, sest tõrvatilga maitsest oma meepotis on väga raske loobuda. Kui mitte võimatu.

„Polaarrütmid“, 2005. Režissöör Katharina Grepp.

Rütmikad jääväljad ja „hull“ naine

Järgmisena eetris olnud lugu „**Polaarrütmid**“ köidab vaatajat ootamatu vormilahendusega. **Fred Jüssi** pealeloetud vaimukas tekst põhjamaade salsatantsijatest kui eriskummalisest linnuliigist, lumi ja jää kombineerituna higiste tantsijate ja kuumade salsarütmidega loovad filmist huvitava kogumulje. Samas aga jääb vajaka sisust, sellest, et vaataja tunneks, et lugu jookseb, ning suhestuks sellega. Autor **Katharina Grepp** lahkab teemat, kuid lugu ja karaktereid, kelle kaudu saaks sellele teemale kaasa elada, täielikult ei teki ning seetõttu jääb salsamaailm sinna mitte kuuluvale inimesele võõraks ja kaugeks. Õnneks vaadeldakse filmis lisaks salsale ka fenomeni, et mehi ei ole Eestis tavaliselt kunagi piisavalt, kui tantsuks või muuks isetegevuseks läheb, samal ajal kui Soomes leidub neid päris para-

jalt, ning selle teemaga tekib eesti naistel kohe kindlasti side.

Neljandana oli ekraanil **Kert Grünbergi** „**Ma olen ju naine**“ – sissevaade noore tänapäeva eesti naise ellu, kus mehed on viimane asi, mida sealt otsida tuleks. Peategelane **Airika** on tänuväärne portreeritav, kuna temas on vastuolud, mis tekitavad konflikti nii ülejäänud loo tegelastega kui ka vaatajaga, sest Airika jutt käib risti vastu meis juurdunud traditsioonilisele nägemusele kahekümnendates aastates naise soovidest. Autor on selle vastuolu hästi ära tabanud ning laseb peategelasel vabalt oma rida ajada, surumata peale enda nägemust antud teemast.

Ühest küljest muudab see loo veidi lohisevaks ja eklektiliseks; seda muljet süvendab ka „suvaline“ operaatoritöö, mis samal ajal pretendeerib ka tõelisele dokumentaalsusele, püüdes lihtsalt te-

„Ma olen ju naine“, 2005. Režissöör Kert Grünberg.

gelasega koos ning lastes naisel endast ise arvamuse kujundada. Peategelase algul absurdsete ja ülimalt pretensioonikana tunduvate väidete valguses, *à la* „kui mees jääb vanaks, võtan uue“ ja „mehi on vaja vaid laste saamiseks“, tekib vaatajas vastakas hoiak Airika eluviisi ja vaadete suhtes, kuid loo arenedes, kui tegelane end üha enam avab ning autor annab talle võimaluse oma mõttekäike ja väiteid seletada ning põhjendada, tekib ühel hetkel tunne, et võib-olla ei olegi sellised uskumused puhas nonsens ning kui see naine on nii otsustanud elada, siis on see tema valik. Kuigi naise klassikalise õnnemudeli järgi, mis hõlmab endas mehe ja lapsed, ei saa Airika kunagi õnnelik olla, on loo viimane kaader naisest ja tema õest, kes jagab samu eluvaateid, meres kahekesi rõõmsalt hullamas, siiski ilus ja ülev ning autori poolt peen irooniline

lüke, mis jätab vaataja hinge nukkerkriipiva tunde: „Aga nii need asjad ju ei käi. Või käivad?“

Elukunstnikud, naiselikud naised ja perekonnapunk

„Avasta rikas nurgatagune kosmoses“ jõudis ekraanile oktoobri lõpul. Jaan Tootseni film Moostes tegutsevast ülemaailmsest kunstnike külalisstudiodist, kelle idealistlikule ning omapärasele maailmale vastandatakse samas külas tegutsevaid traditsioonilisema kunsti ja kultuuri viljelejaid. Loost õhku autori poolehoidu enam veidrate *performance*'ite viljelejatele kui puust Lihula monumendi koopia tegijale. Tuntavalt on üritatud seda suhet tasakaalustada, tuues sisse ka kaheldava väärtusega väited külaliskunstnikelt („kunst“ nimega Billeneeve soovib, et ta surm oleks *performance*).

Vastandus kohalikega on kõigile arusaadav ning võib-olla veidi liigagi lihtne, sest külaelanikud väidavad selge sõnaga, et nad ei saa „teistsugustest“ aru ning neid see ei huvitagi, samal ajal kui külalisi näidatakse igati tolerantselt ning lastakse neil vaid oma maailma tutvustada. Ilmselt pole autor pidanud oma tegelastega sugugi manipuleerima, et nendelt selliseid seisukohti välja pigistada, sest peale eriskummalise kunstimaailma näitamise on see tõeline Eesti lugu, mis portreerib meie rahvuse kohati väga konservatiivset loomust ning traditsioonides ja oma maailmavaates kinni olemist.

Novembri esimeseks „Eesti looks“ oli **Liina Triškina** dokumentaalfilm „**Dreamland Queens**“. Nagu Kert Grünberg, vaatleb ka Triškina naise vastuolulisust, tehes seda naishokivõistkonnast jutustava loo abil. Filmi plusiks on täpne vormilahendus ja läbi mõeldud ning põhjendatud pilt, see lisab loole mitmetasandilisust ning need tasandid muudab autor ka vaataja jaoks mõistetavaks. On meeldiv, et lugu ei ole kantud suurest naisõiguse propaganda vaimust, mida selliselt teemalt oodata võiks. Autor ei ürita hokit mängivaid naisi näidata kui innovaatorlikke võrdõiguslasi, kes iga hinna eest mees- tega võistelda ja samaväärsed olla üritavad. Need naised räägivad siiralt, et nad on ikkagi naiselikud ja neile meeldib kleite kanda ning hokimäng on lihtsalt mõnus vaba aja sisustamise viis, milles oma agressiivsemaid tundeid välja elada, et minna koju paremate abikaasade ja emadena.

Järgmisena eetris olnud **Kaspar Kaljase** dokumentaalfilm „**Punk ja perekond**“ näitab vaatajale armsalt kohmetut **Tõnu Trubetskyt** isa rollis ja manifesteerib, et punk on surnud. Pidevalt siia-sinna tõmblev pilt tundub esialgu harjumatu ning põhjendamatu, kuid töötab lõppkokkuvõttes siiski looga

kaasa, vastandades ebakindlat tänapäeva ühiskonda, mis on kõikuma löönud ka kunagiste pungipioneeride, ema **Anu** ja isa Tõnu maailma, tütar **Reginleifi** terve ning värske eluvaatega, kes avalil helesinise taeva taustal kehastab pungi uuestisündi. Autor näitab oma tegelasi inimlikult ega ürita neile külge pookida loosungeid ei pungi ega ka perekonnaga seoses ning seetõttu mõjub kogu film hoolimata kohatisest eklektilisusest siiski ühtse loona.

„Eesti lood“ on lood inimestest, selle autoreiks on teised inimesed. Põhimõtteliselt võiks sellisel juhul projekti nimi olla lihtsalt „Inimeste lood“, sest ka eestlased on ju inimesed. Ent kui lätlane teeb loo teisest lätlasest, tuleb see teistsugune kui eestlase lugu teisest eestlasest, kuna meie rahvuslik identiteet ja minapilt erineb suuresti lõunanaabrite omast. Nii on tegelikult terve see sari üks pidev müütide ja uskumuste ümberjutustamine, mille eestlased on oma rahvuse ise-loomu kohta aastasadade jooksul välja kujundanud ning järeltulevatele põlvetele edasi annavad. „Eesti lugudest“ leiab palju äratundmisrõõmu, et tõepoolest, sellised me ju olemegi, sest neid lugusid jutustavad inimesed, kes on samasugused kui meie – eestlased. Kuigi autorite vaatenurgad, sõnumid ja vormilahendused on erinevad ning kritiseeritavad, jäävad arvustajad siinkohal oma rahvuse kütkeisse ja peavad tunnistama vana head klišeed, et eestlane olla on ikka uhke ja häa.